

Çocuk

Yoksulluğu

Bilgi Notu

Çocuk Yoksulluğu Bilgi Notu

Hazırlayanlar

Ayşin YAĞLI, Ela HOROZOĞLU, Evin Naz YURĞA,
Fatma OLGEM, Funda DURSUN, Gökür KARA,
Zeynep Şeyma TAŞÇI

Tasarımcı

Aslı ERDURSUN

Derleyen

Melek BAHAT

“Miras, bazen servet değil; nesilden nesile aktarılan bir yoksulluk olur.”

İÇİNDEKİLER

1. ÇOCUK YOKSULLUĞU

1.1. Çok Boyutlu Çocuk Yoksulluğu Yaklaşımı

1.2. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Modeli:Çocuk ve Çocuğu Etkileyen Sistemler ve Yoksulluk İlişkisi

2. ÇOCUK YOKSULLUĞUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER VE SONUÇLARI

3. TÜRKİYE VE DÜNYADA ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN MEVCUT DURUMU

3.1. Dünyada Çocuk Yoksulluğu

3.2. Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu

4. HER BOYUTUYLA ÇOCUK YOKSULLUĞU

4.1. Eğitim: Okula Erişim ve Okul Terki Gerçeği

4.2. Çocuk İşçiliği: Ekonomik Şiddetin En Ağır Sonucu

4.3. Sağlık: Yetersiz Beslenme

4.4. Barınma ve Giyim Hakkı

4.5. Oyun ve Sosyal Hayat

5. 0-14 YAŞ ÇOCUKLAR İÇİN POLİTİKA ÖNERİLERİ

EK-1 Çocuk yoksulluğu ile ilgili temel yasal düzenlemeler

KAYNAKÇA

Çizerin Mesajı

Bu illüstrasyonda çocuk yoksulluğunu, çocukların hayal dünyası üzerinden anlatmaya çalıştım. Genellikle çocukların uçurtmaları renkleri, desenleri ve oyunları temsil ederken; burada uçurtmaların içinde barınma, sağlık, eğitim, beslenme ve oyun hakkı gibi temel ihtiyaçlara yer verdim. Çocuğun gelişimini etkileyen çevresel faktörlerden ilhamla hazırladığım bu görselde, uçurtmalar çocukların ulaşmaya çalıştığı hakları temsil ediyor. Uçurtmaların kırılgan yapısı ise her çocuğun bu haklara eşit koşullarda erişemediğini ve yoksulluğun kuşaklar boyunca aktarılabilen toplumsal bir sorun olduğunu vurguluyor.

1.ÇOCUK YOKSULLUĞU

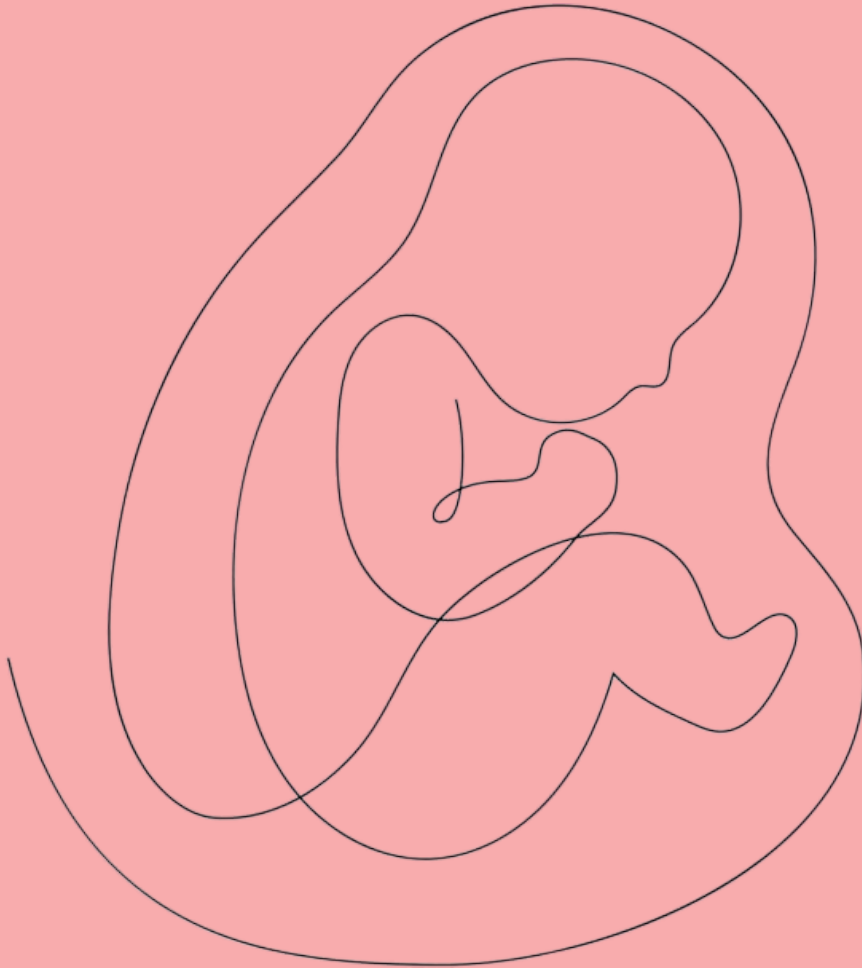
Yoksulluk, bireyin yalnızca maddi kaynaklara değil; aynı zamanda temel insani yeteneklere, fırsatlara ve yaşam kalitesine erişimden mahrum kalması olarak ele alınmaktadır. Ancak yoksulluğun çok boyutlu yapısı yoksulluk kavramını anlamamızı güçleştirmektedir. Yoksulluk sadece giyinme, barınma ve gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması değil; **anne karnından başlayan** yetersiz beslenmeden dolayı fiziksel ve bilişsel problemler, farklı sebeplerle okul terki, okuldaki gerekli materyallere erişemediği için okulu erken bırakma, aile içinde ve sosyal çevredeki baskılardan dolayı yaşanan psikolojik problemler ve tüm bunların sonucu olarak bireyin yoksulluğunun nesilden nesile aktarılmasıyla gelecek fırsatların kaçması olarak da ele alınmaktadır. Bu durumda yoksulluktan en fazla etkilenen ve yardıma ihtiyacı olan grup da çocuklardır.

Yoksulluk dünya çapında toplumsal bir sorun olmakla beraber gelişmekte olan ülkelerde yaşayan çocukları daha fazla etkilediği bilinmektedir. Aileyi etkileyen her durumun çocuğu etkilediği bilinmekle beraber, ailenin yoksulluğu çocuğa doğrudan ya da dolaylı olarak yansımaktadır. Yoksul ailede büyüyen çocuk, gelecek yaşamında da yoksullukla karşılaşma riski taşımaktadır. Atkinson (2015)'un bulguları, **yoksul doğan bir çocuğun yetişkinlikte yoksul kalma ihtimalinin 2,6 kat fazla olduğunu göstermektedir.** Dolayısıyla böyle bir ailede doğan çocuğun kendi çocuğu da yoksulluk yaşayarak kısır bir döngü içerisinde yer alacaktır.

**Yoksul doğan bir çocuğun
yetişkinlikte yoksul kalma
ihtimalinin 2,6 kat fazla!**

Yetişkin yoksulluğundan farklı olarak çocukluk döneminde yaşanan yoksulluk, **“telafisi mümkün olmayan gelişimsel kayıplar”** yaratmakta ve bireyin yaşam boyu bilişsel, duygusal ve sosyal kapasitesini sınırlamaktadır.

UNICEF’in Dünya ocuklarının Durumu 2005 Raporu’na göre ocuk yoksulluğu, çocukların haklarına sahip olmalarını, toplumun tam ve eşit yeleri olarak potansiyellerini ve katılımlarını gerçekleştirmelerini engelleyen, hayatta kalmak, büyümek ve gelişmek için gerekli olan maddi, ruhsal ve duygusal kaynaklardan yoksun olma hali olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2005).

1.1. ÇOK BOYUTLU ÇOCUK YOKSULLUĞU YAKLAŞIMI

UNICEF ve Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme Girişimi (OPHI) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Çocuk Yoksulluğu yaklaşımı;

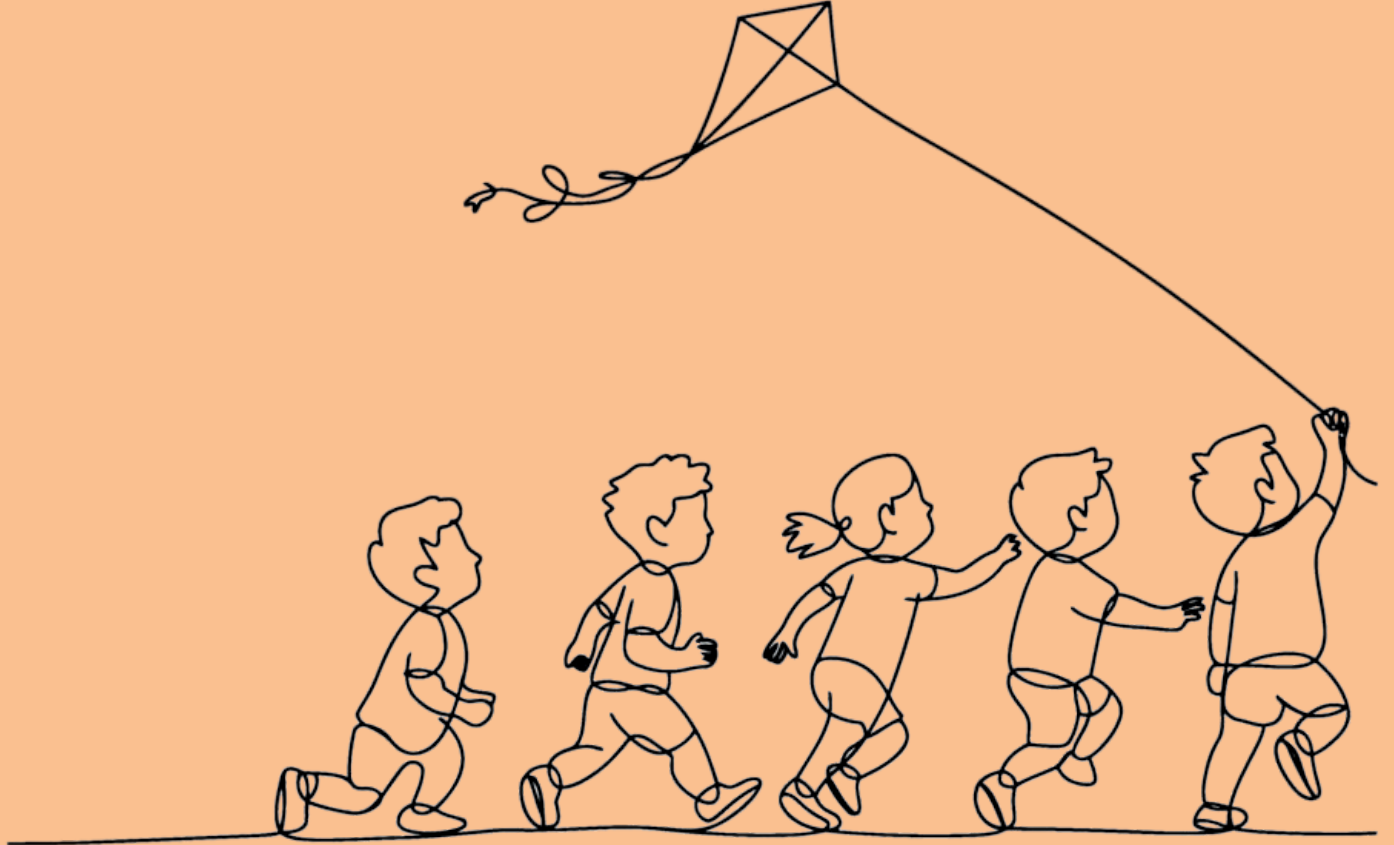
"Çocuk yoksulluğunu, bir çocuğun sadece cebindeki para değil, yarınındaki umutların çalınmasıdır." (UNICEF, 2024) olarak tanımlar.

Çocuk yoksulluğunun kavramsallaştırılması ve ölçülmesinde çok boyutlu bir yaklaşım gereklidir

Çocuk yoksulluğu yalnızca hane gelirine indirgenemez. Zira, yalnızca gelire dayalı bir yoksulluk anlayışı, yoksul çocukların içinde bulundukları gerçekliği, deneyimlerini ve yaşam koşullarını yansıtmaktan uzaktır. Çocukların haklarının güvence altına alınması ile iyi olma hallerini destekleyen mal, hizmet ve faaliyetlere erişip erişemedikleri de değerlendirilmelidir. (UNICEF, Child Poverty in High-Income Countries, 2025) Bu nedenle çocuk yoksulluğunun kavramsallaştırılması ve ölçülmesinde çok boyutlu bir yaklaşım gereklidir (Nolan, 2020). Buna göre UNICEF, sanitasyon, barınma, eğitim, su, sağlık ve beslenme gibi ölçütler üzerinden çocuk yoksulluğunu değerlendirmektedir (UNICEF, The State of the World's Children, 2025).

UNICEF, çocuk yoksulluğuyla m¼cadelede hak temelli, b¼t¼nc¼l ve ancak birlikte uyguland¼klarında **kalıcı etki yaratabilecek beş temel politika** alanına işaret etmektedir Bunlar (UNICEF, The State of the World's Children, 2025):

- 1.Çocuk yoksulluğunu sona erdirmeyi **ulusal bir öncelik** haline getirmek,
- 2.**Destekleyici makroekonomik politikalar** oluşturmak,
- 3.**Kapsayıcı sosyal korumayı** genişletmek,
- 4.**Nitelikli kamu hizmetlerine** erişimi artırmak,
- 5.**Ebeveynler ve bakım verenler için insana yakışır iş imkânlarını** teşvik etmektir.

1.2.BRONFENBRENNER EKOLOJİK SİSTEMLER MODELİ:ÇOCUK VE ÇOCUĞU ETKİLEYEN SİSTEMLER VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, yalnızca çocukluk dönemlerinde yoksulluktan etkilenmekle kalmaz, çocuklukta maruz kaldıkları yoksulluk tüm yaşamlarını şekillendirebilecek uzun vadeli sonuçlara da yol açar. Çocuk yoksulluğunun çocuğun gelişimi üzerindeki çok katmanlı etkisini anlamak için Urie Bronfenbrenner tarafından geliştirilen “Ekolojik Sistemler Kuramı” nı inceleyebiliriz. Bronfenbrenner kuramına göre **çocuk, sadece kendi bireysel yoksulluğundan değil, aynı zamanda çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin etkileşiminden de etkilenmektedir.** Bronfenbrenner kuramında bu etkileşimler farklı çevrelerde birbiriyle iç içe geçtiği için sistemler aracılığıyla incelenmektedir.

Mikrosistem (Bireysel Temas): Çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevre mikrosistemi oluşturur ve bu mikrosistemin mensupları ise çocuğun içinde doğduğu, büyüdüğü ev ve mahalle, okulu ve arkadaş ilişkilerini kapsamaktadır. Yoksulluk, ebeveynlerin psikolojik sağlığını bozarak "sert ebeveynlik" veya "ihmal" davranışlarını tetikleyebilir (Bronfenbrenner, 1979). Yoksulluk, ebeveynlerin üzerinde "ekonomik baskı" yaratır. Bu baskı, ebeveynlerin psikolojik sağlığını bozarak çocukla kurulan bağın niteliğini düşürür. Yapılan araştırmalar, **yoksul hanelerde büyüyen çocukların daha yüksek kortizol (stres hormonu) seviyelerine sahip olduğunu ve bunun beyindeki hipokampüs(bellek merkezi) gelişimini olumsuz etkilediğini göstermektedir** (Harvard Center on the Developing Child, 2022).

Mezosistem (Etkileşim Alanı): Çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrelerin kendi aralarındaki etkileşimi mezosistemi oluşturur.

Yoksul bir çocuğun ailesi genellikle düşük eğitim seviyesine sahiptir. Bu durum, aile ile okul arasındaki iletişimin kopuk olmasına yol açar (UNDP, 2024).

Ekzosistem (Dış Çevre): Ebeveynin iş ve eğitim durumu, iş koşulları, yerel hizmetler gibi çocuğu dolaylı yoldan etkileyen faktörlerden oluşturur. Güvencesiz çalışma ve sosyal hizmet eksikliği, çocuğun yaşamını dolaylı olarak etkiler (UNDP, 2024).

Makrosistem (Siyasal Çerçeve): Toplumun sosyoekonomik yapısı, sosyal devlet politikaları, kültürel değerler ve ekonomik yapı makrosistemi oluşturur. Yoksulluk burada yapısal bir şiddet biçimi olarak ortaya çıkar.

Kronosistem (Zaman Boyutu): Zaman içerisinde yaşanan değişimler ise kronosistemi oluşturmaktadır. Erken yaşta uzun süreli yoksulluk, kalıcı bilişsel ve sosyal dezavantajlara yol açar (Guo,1998).

Bu model, çocuk yoksulluğunun bireysel değil, sistematik bir sorun olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu model, çocuk yoksulluğunun bireysel değil, sistematik bir sorun olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu sistemlerin tümü çocuk yoksulluğunu farklı açılardan beslemektedir. Bu çerçevede, çocuk yoksulluğu toplumsal eşitsizlikler ve yetersiz sosyal politikalar aracılığıyla da makrosistem düzeyinde artmaktadır. Bu nedenle çocuk yoksulluğunu anlamak, değerlendirmek ve çözüm üretmek yalnızca çocuk düzeyinde değil, çocuğu içinde bulunduğu tüm çevresel sistemlere bir bütün olarak ele alıp yaklaşmayı gerektirmektedir. Aslında, buradan çıkarılacak sonuç açıktır: Bugünün çocukları arasında yüksek düzeylerde seyreden ekonomik yoksunluğun etkileri, sadece yarının yetişkinleri tarafından tam anlamıyla anlaşılacaktır (Lichter, 1997:122).

Çocuk yoksulluğunu anlamak, değerlendirmek ve çözüm üretmek yalnızca çocuk düzeyinde değil, çocuğu içinde bulunduğu tüm çevresel sistemlere bir bütün olarak ele alıp yaklaşmayı gerektirmektedir.

2.ÇOCUK YOKSULLUĞUNA ETKİ EDEN FAKTÖRLER VE SONUÇLARI

Yoksulluğun bir toplumdan diğerine farklılık gösteren pek çok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerden bazıları; küreselleşme, gelir dağılımı, gelir eşitsizliği, hızlı nüfus artışları, hane halkı yapısı ve büyüklüğü, ekonomik büyüme, yüksek işsizlik, enflasyon, göç, ailede meydana gelen ayrılıklar, ölüm olgusu gibi unsurlardır. Dolayısıyla bu olumsuz duygulardan en çok etkilenen ise hep çocuklar olmaktadır. Çocuklar aile içerisinde en hassas ve savunmasız grubu oluşturdukları için birçok alanda bu olumsuz faktörler onları etkisi altına almaktadır. Bu nedenle çocuk yoksulluğu incelenmesi gereken ve halk sağlığını yakından ilgilendiren bir durumdur.

UNICEF'e (2006) göre, **hane yapısı ve özellikle tek ebeveynlik durumu çocukların yoksulluk riskini artıran önemli sosyoekonomik faktörler arasında yer almaktadır.**

Doğum öncesinden başlamak üzere, ailenin sosyoekonomik durumu ile çocuğun sağlığı ve gelişimi arasında güçlü bir ilişki vardır. Gelişimsel engeli olan çocukların aileleri genellikle yoksulluk içindeki ailelerdir. Erken dönem çocuklukta doğru bakım ve uyarım sağlanması halinde yaşamdaki ilk üç yıl bilişsel, duygusal ve sosyal açılardan optimum gelişim yıllarıdır ve bu dönem daha sonraki gelişimin de öncülüdür. Aksi halde, erken dönemde çevresel etmenlerde yaşanan eksiklik ve kusurların daha sonraki yaşamda telafisi çok güçtür.

Çocuklar için ilk üç yıl gelişimleri için en optimum yıllardır.

“Heckman eğrisi”, en yüksek getiri sağlayan yatırımın çocuğun okul öncesi dönemine yapılan yatırım olduğunu göstermektedir (Heckman, 2006; Heckman & Masterov, 2007).

Yoksulluk, çocuk sağlığının önemli bir sosyal belirleyicisidir.

Özellikle erken yaşlarda veya uzun bir süre yoksulluk yaşayan çocuklarda birçok olumsuz gelişimsel risklerini de beraberinde getirmektedir. Çocuklar yoksulluk içinde doğabilir, çocuklukları boyunca yoksul bir evde kalabilir veya yaşamlarının herhangi bir sürecinde yoksulluğu yaşayabilirler. Yoksulluk içinde doğan ve yaşamları boyunca kötü koşullarda yaşayan çocuklar, olumsuz sonuçlar açısından büyük risk altındadır. Sağlık bakım ve hizmetlerindeki önemli iyileşmelere karşın bugün bile gebelik muayeneleri ve hastanede doğum gibi hizmet ve olanaklardan yararlanmayan anneler vardır. Bu anneler genellikle kırsal kesimde, sosyoekonomik ve özellikle eğitim açısından alt kesimlere mensup kişilerdir. Örneğin, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2008 yılında gerçekleştirilen Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına (TNSA) göre **kırsal kesimdeki annelerin %15,7’si hiç doğum öncesi bakım almazken**, kentlerde yaşayanlar arasında bu oran yalnızca %5’tir. Araştırma, bebeklerin sağlık izlemeleri, anne sütüyle besleme ve bağışıklama oranları söz konusu olduğunda da benzer eşitsizliklere işaret etmektedir. Sağlık Bakanlığı’na göre 5 yaşından küçüklerde ölüm hızı son yıllarda hızla azalarak binde 11,3’e inmiştir. Ancak bu hız kırsal kesimlerde halen en yüksek düzeydedir (Güneydoğu Anadolu’da %22,3). Aynı durum düşük doğum ağırlığı ve bodurlukta da görülmektedir. **5 yaşındayken bodurluk durumu** doğuda, en alttaki sosyoekonomik gruplar ve annelerinin eğitim düzeyi en düşük çocuklar arasında %20’nin üzerindedir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2012 yılında yapılan “Okul Çocuklarında Sağlık Davranışları Araştırması”na göre 11-15 yaş grubundaki Türk çocukları OECD ortalamasına göre bir sağlık sorunuyla ilgili fiziksel semptomları daha fazla bildirmektedir. Kişinin kendi sağlığı hakkındaki bilgisizliği ve sağlıkla ilgili şikâyetlerin fazlalığı ailenin düşük varlıklılık düzeyiyle ilişkilidir.

Engeli olan çocuklar, çocuk nüfus içinde daha da dezavantajlı bir kesimi oluşturmaktadır. **Kız çocuklarının** henüz erken yaşlarda evlendirilme riskleri de çok yüksektir. Bununla birlikte, kısa süreli **yoksulluk yaşayan çocuklar** bile gelişimleri için yeterli olan gıdaya, barınmaları için güvenli bir konuta, yeterince sağlık hizmetine ulaşamama ve eğitimlerinin kesintiye uğraması gibi risklerle karşı karşıyadırlar.

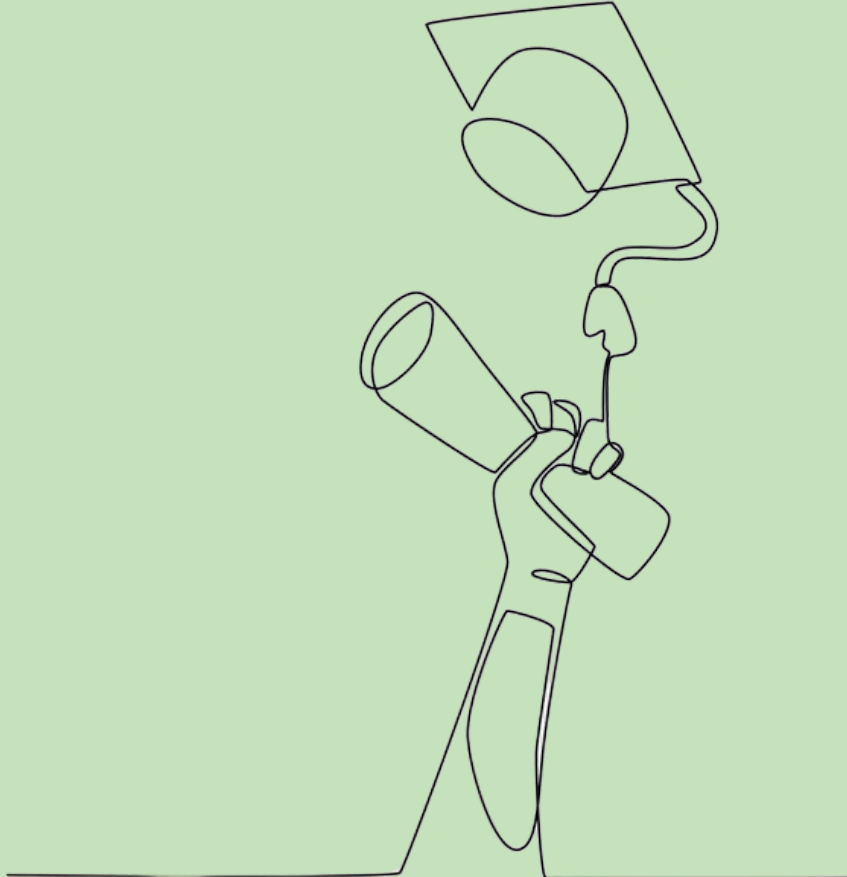
Yoksul çocukların **eğitim süreçleri** aile bireylerinin davranışlarından etkilenmekte ve ne yazık ki çocuklar aileleri tarafından eğitimleri için teşvik edici bir ortamda büyümemektedirler. Bu da çocukların eğitimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca düşük gelirli ailelerde, çocukların **duyusal gelişimini ve sosyal yeterliliği**ni desteklemede aileler yetersizlik yaşamaktadır. Örneğin çocuğun yaşamının ilk birkaç yılında **kitap okumak**, çocuğun farkındalığını artırır ve anlama becerisinin gelişmesine katkıda bulunur. Ancak, yoksul ailelerin çocuklarında daha iyi durumdaki ailelerin çocuklarına göre kitap okunma olasılığı daha düşüktür.

Çocukluk döneminde yoksulluk nedeniyle meydana gelen **fırsat eşitsizliği** onların sadece temel ihtiyaçları konusundaki geri kalmışlıkları değil aynı zamanda ihmal ve istismar gibi konularda da savunmasız kalmalarına neden olmuştur.

Yoksulluk içinde doğan ve yaşayan çocuklar büyük risk altındadır.

Gornick & Jäntti (2011), çocuk yoksulluğu üzerinde ebeveynlerin eğitim düzeylerinin ve mesleki durumlarının nasıl bir etkisi olduğunu araştırmıştır. Bu araştırmada yüksek ve orta gelirli yirmi ülkeden elde edilen mikro veriler kullanılarak çocuk yoksulluğu incelenmiştir. Araştırma, **ebeveynlerin eğitim düzeyinin, çocuk yoksulluğu riskiyle önemli düzeyde ilişkili** olduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca araştırma sonuçları, ebeveynlerin işgücü piyasasındaki statüsünün çocuk yoksulluğu riskiyle önemli düzeyde ilişkili olduğunu da ortaya koymaktadır.

Ayas (2024) tarafından Eurostat verileri kullanılarak oluşturulan, Avrupa ülkeleri ve Türkiye'deki ebeveynlerin eğitim düzeyinin, çocuk yoksulluğu düzeyi üzerindeki etkisi incelendiğinde; tüm ülkelerde ebeveynlerin eğitim düzeyinin, çocuk yoksulluğu düzeyi üzerinde önemli etkisi olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çocuk yoksulluk düzeyinin azaldığı görülmektedir.

Çocuk yoksulluğunun hem nedeni hem sonucu hem de çözümü olan eğitim, çocuk yoksulluğunu anlamamıza yardımcı olur.

Bireylerin sosyoekonomik durumları, başka bir deyişle yoksulluk düzeyleri, çocuğun eğitime erişiminde ve akademik başarısında belirleyici bir etkiye sahiptir (Butlin, 1999; OECD, 2011).

Araştırmalarda da yoksulluğun eğitim ile olan ilişkisi ters yönlüdür; yani eğitim arttığında yoksulluk azalır, eğitim azaldığında yoksulluk artar (Yıldırım, 2019, s. 29). Eğitim hem ebeveynin sahip olduğu eğitimi hem çocuğun eğitimini kapsamaktadır. Düşük sosyoekonomik yapıya sahip ev ve çevrede rol modeli ve yol gösterici de olmadığı için eğitim çoğu zaman zaman kaybı olarak da değerlendirilmektedir.

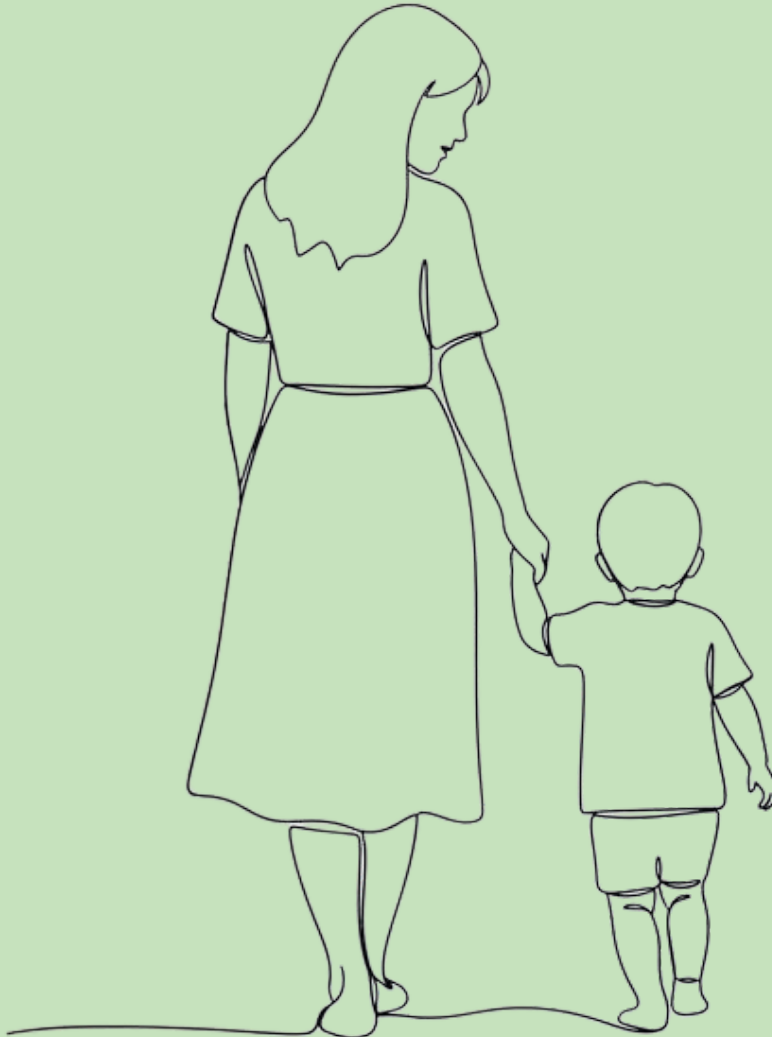
Türkiye'de okullar dijitalleşmekte ve ticarethaneye dönüşmektedir. Dijitalleşen okul ortamı çocuğa eğitim fırsatı sağlamak yerine, yoksul çocukların kaynaklara erişimini zorlaştırmaktadır. **Evdeki kaynak (tablet, bilgisayar, internet vb.) ve uygun ortam eksikliği eğitimde çocuğun geride kalmasına sebep olmaktadır. Evdeki yetersiz çalışma ortamının yanında gerekli materyallere sınırlı erişim çocuğun geride kalmasına ve daha fazla anksiyete yaşamasına neden olmaktadır.** Bununla birlikte, bazı okullarda çocuğun eğitimine katkı sağlamayacak masraflar (okul temizliği, sabun, tuvalet kağıdı vb.) bile ailelerden tedarik edilmektedir. Bu masraflar da aileye ekstra yük bindirmekte ve karşılanamaması halinde çocuğun okulda yetersiz hissetmesine neden olmaktadır.

Evdeki yetersiz çalışma ortamının yanında gerekli materyallere sınırlı erişim çocuğun geride kalmasına ve daha fazla anksiyete yaşamasına neden olmaktadır.

Eğitim seviyesi düşük olan yoksul ebeveynler kötü çalışma ortamlarına (düzensiz vardiya, uzak mesafe vb.) ve ağır fiziksel çalışma şartları nedeniyle çocuğunun eğitimi üzerinde yeterli bilince ve enerjiye sahip değildir. **Düşük eğitilmiş ebeveynlerin çocuklarında yoksulluk riski 7 kat fazladır.** Bu nedenle birçok çocuk okuldaki sorumlulukların yanında ebeveynin beklentisi üzerine ev işlerinde yardım etmekte ve kardeşine bakmaktadır. Yetersiz bilinç ve enerji, ebeveynin akademik farkındalığını azaltmakta ve çocuğunun derslerini takip edememesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, evde yoksulluğa bağlı aile içi şiddet ebeveyni daha otoriter yapmaktadır. Bu da çocuğun sosyal-duygusal gelişimini olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan, yoksul ebeveynler geçim problemlerinden dolayı eğitimi çoğunlukla maliyet olarak görmektedirler. Bu da çocuğun okumak yerine eve para getirmesi yönündeki baskıları artırmakta ve çocuğu erken yaşta sokağa itmektedir.

Çocuk yoksulluğunun en iyi yordayıcılarından biri bebek ölümleri ve beslenme yetersizliğidir. Evdeki besin yetersizliği, annede hamilelik döneminde yetersiz beslenmeye yol açmakla birlikte annenin psikolojik iyi oluşu bile taşıdığı bebeği etkilemektedir. Çocuklar prematüre olarak veya olması gerekenden zayıf olarak doğabilmektedir. Anne karnında başlayan mücadele, doğum sonrası annenin sütünün kesilmesi ve bebeğe mama alınamamasıyla birlikte çözölemeyen bir döngü haline gelmektedir. Sonraki erken çocukluk döneminde çocuğun gerekli aşları olamamasına, kronik hastalığa sahip olmasına veya enfeksiyon kaptığında ağır hastalanmasına neden olmaktadır. Bütün bunlar da **çocukta dil öğreniminde güçlük, akademik başarısızlık ve depresyona neden olup yoksulluk döngüsünü çıkılamaz bir hale getirmektedir.**

Aynı şekilde HÜNEE (2009) raporundaki veriler de yoksulluğun çocuk gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini somut verilerle ortaya koymaktadır. Hane halkının **refah düzeyi yükseldikçe anne ve çocuk sağlığı göstergelerinde genel olarak belirgin bir iyileşme** olduğu görülmektedir. En düşük refah grubunda düşük doğum ağırlığı oranı (%16,5), yenidoğan ölüm oranı (binde 22), bebek ölüm oranı (binde 41) ve 5 yaş altı ölüm oranı (binde 52) gibi göstergeler oldukça yüksekken, en yüksek refah grubunda bu oranların önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Benzer şekilde **zayıflık ve gelişme geriliği oranları da yoksul hanelerde daha yaygın olup, refah arttıkça ciddi biçimde düşmektedir.** Bu durum, ekonomik koşulların beslenme, sağlık hizmetlerine erişim, yaşam koşulları ve çocuk bakım kalitesi üzerinde doğrudan etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

3. TÜRKİYE VE DÜNYADA ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN MEVCUT DURUMU

3.1.Dünyada Çocuk Yoksulluğu

UNICEF ve World Bank tarafından yayımlanan raporlara göre çocuklar, yetişkinlere kıyasla yoksulluktan daha fazla etkilenmekte ve yoksulluğun sonuçlarına karşı daha kırılgan bir konumda bulunmaktadır. UNICEF'in 2025 verilerine göre dünya genelinde yaklaşık **900 milyon çocuk; beslenme, sağlık, temiz su, eğitim ve barınma gibi temel gereksinimlerden en az birine erişememektedir.** Ayrıca yaklaşık 333 milyon çocuk aşırı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

UNICEF ve Dünya Bankası'nın ortak çalışmasında, çocukların yetişkinlere göre aşırı yoksulluk içinde yaşama olasılığının iki kat daha fazla olduğu belirtilmektedir. COVID-19 pandemisi, savaşlar, iklim krizi ve ekonomik dalgalanmalar nedeniyle çocuk yoksulluğunun azaltılmasında son yıllarda ciddi bir yavaşlama yaşandığı vurgulanmaktadır.

Dünya Bankası verilerine göre, **dünyada derin yoksulluk içinde yaşayan her iki kişiden biri çocuktur.** Küresel güneyde çocukların yaklaşık %50'si en az bir temel alanda yoksunluk yaşamaktadır.

Yaklaşık 333 milyon çocuk aşırı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

3. TÜRKİYE VE DÜNYADA ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN MEVCUT DURUMU

3.2. Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu

Türkiye, yüksek çocuk nüfus oranına sahip ülkelerden biri olması nedeniyle çocuk yoksulluğu açısından ciddi riskler taşımaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2025’te yayımlanan en güncel verilerine bakıldığında; “yoksulluk veya sosyal dışlanma riski” toplam nüfusun yaklaşık %27,9’u bu risk altındayken, çocuklarda bu oran belirgin biçimde daha yüksek olup %36–37 bandına ulaşmaktadır; bu durum “çocukların yetişkinlere kıyasla daha risk altında bir ekonomik konumda olduğunu” ortaya koymaktadır.

Kısaca, TÜİK 2025 verilerine göre Türkiye’de yaklaşık 7 milyon 866 bin yoksulluk ve sosyal dışlanma yaşayan çocuk vardır. Ayrıca OECD ülkeleri arasında çocuk yoksulluğu konusunda Türkiye 2. Sıradadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Türkiye’de yaklaşık her üç çocuktan birinin yoksulluk riski altında olduğu görülmektedir.

**Türkiye’de yaklaşık
her üç çocuktan birinin
yoksulluk riski altındadır.**

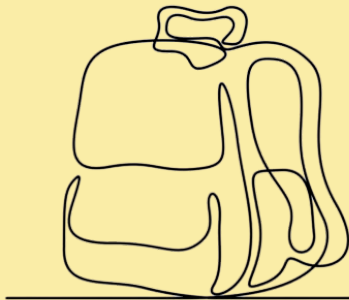
4.HER BOYUTUYLA ÇOCUK YOKSULLUĞU

Yoksulluk, çocuğun hayatını her açıdan olumsuz şekilde etkiler. Eğitimden sağlığa, barınmadan çocuk işçiliğine kadar olan süreçler aşağıda ele alınmıştır.

4.1. EĞİTİM: OKULA ERİŞİM VE OKUL TERKİ GERÇEĞİ

Eğitim, yoksulluk döngüsünü kırması beklenen bir "eşitlik aracı" olması gerekirken, Türkiye'de yoksulluk nedeniyle sınıfsal bir bariyere dönüşmektedir.

- **Beş yaşındaki çocukların okullaşma oranı** yüzde 82,5. Milli Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim İstatistiklerine göre okul öncesi eğitim seviyesinde beş yaş net okullaşma oranı 2024/2025 öğretim yılında yüzde 82,5'dir.
- **İlkokul seviyesinde net okullaşma oranı** 2024/2025 öğretim yılında yüzde 95,4, ortaokul seviyesinde net okullaşma oranı yüzde 89,1 ve ortaöğretim seviyesinde net okullaşma oranı yüzde 82,9'dur. (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2025)
- **PISA Bulguları ve Başarı Farkı:** PISA 2022 sonuçlarına göre, Türkiye'de sosyo-ekonomik olarak en avantajlı %20'lik dilim ile en dezavantajlı %20'lik dilim arasındaki puan farkı 80 puandan fazladır. Bu, yaklaşık **3 yıllık bir okul eğitimine tekabül eder** (OECD PISA, 2022).

- **Eğitim dışında kalan çocuklar:** Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından yayımlanan “Eğitim İzleme Raporu 2024”, Türkiye’de eğitim sistemindeki eşitsizliklerin ve yapısal sorunların derinleştiğini ortaya koymaktadır. Rapora göre 2023-2024 eğitim öğretim yılında yaklaşık 612 bin çocuğun eğitim dışında kaldığı belirtilmiş; bu sayının bir önceki yıla göre ciddi artış göstermesi dikkat çekmiştir. Özellikle 15-17 yaş grubunda okul terklerinin yoğunlaştığı, ekonomik kriz ve çocuk işçiliğinin eğitime devamı olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır.
- **Dijital Uçurum:** Pandemi sonrası süreçte internete ve bilgisayara erişim, eğitimin bir parçası haline gelmiştir. Ancak yoksul hanelerin %40’ında sabit internet hattı bulunmaması, bu çocukları hibrit eğitim modelinde tamamen devre dışı bırakmıştır (TÜİK, 2023).
- **Özel gereksinimli çocuklar:** TÜİK İstatistiklerle Çocuk 2025 verilerine göre, 2024 yılında özel gereksinim raporu alan çocuk sayısı 96.083’tür. 2024/2025 eğitim yılında özel eğitim alan öğrencilerin oranı %3,4 olup bu sayı 610.521 öğrenciye karşılık gelmektedir. Ancak bu veriler yalnızca sisteme dahil olabilen çocukları göstermekte, tanı süreci geciken, hizmete erişemeyen, özel eğitime ulaşamayan veya eğitim dışına itilen çocukları kapsamamaktadır.

2023-2024 eğitim öğretim yılında yaklaşık 612 bin çocuğun eğitim dışında kalmıştır.

4.2. Çocuk İşçiliği: Ekonomik Şiddetin En Ağır Sonucu

Türkiye’de çocuk işçiliği yoksulluğun en görünür sonucudur.

Çocuk işçiliği; çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve eğitsel gelişimini olumsuz etkileyen, yaşlarına uygun olmayan ya da tehlikeli koşullarda çalıştırılmalarını ifade eder. Bu kavram, yalnızca ekonomik faaliyetleri değil, aşırı ev içi yükümlülükleri de kapsayabilir.

Temel ilke: 15 yaş altı çocukların çalıştırılması yasaktır (istisnalar hariç); 18 yaş altı bireyler için tehlikeli işlerde çalışma yasaktır.

- TÜİK 2022 verisinde çocuk işçiliği %24,9 iken TÜİK 2025 verilerinde çocuk işçiliği %25,5 e yükselmiştir. 2025 yılında 15–17 yaş grubunda yaklaşık 995 bin çocuk işgücünde yer almaktadır. Bu oran, **yaklaşık her dört çocukta birinin çalışma yaşamı içinde yer aldığını göstermektedir.** Buna ek olarak MESEM (Mesleki Eğitim Merkezleri) kapsamında yaklaşık 500 bin çocuk işyerlerinde “öğrenci” statüsüyle çalışmaktadır. Toplamda yaklaşık 1,5 milyon çocuk fiilen çalışma yaşamıyla temas halindedir.
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG) tarafından yayımlanan 2025 Çocuk İş Cinayetleri Raporu’na göre, **2025 yılında en az 94 çocuk çalışırken yaşamını yitirmiştir.** Bu sayı, 2024 yılında kaydedilen 71 çocuk ölümüne göre ciddi bir artış göstermektedir. Raporda **son 13 yılda çalışırken hayatını kaybeden çocuk sayısının en az 836** olduğu belirtilmektedir (İSİG Meclisi, 2026).

Toplamda yaklaşık 1,5 milyon çocuk fiilen çalışma yaşamıyla temas halindedir.

4.3. Sağlık: Yetersiz Beslenme

Çocuğun yüksek sağlık standardına ulaşabilmesinin önündeki en büyük engellerden biri de yoksulluktur. **Beslenmeden ruh sağlığı sorunlarına kadar uzanan geniş bir alanda yoksulluk, çocukların sağlığı üzerinde yıkıcı ve uzun vadeli olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.** Bu etkilerin en somut biçimde gözlemlendiği alan beslenme ve fiziksel gelişim olmaktadır. Amerika'da yapılan bir çalışmaya göre, **yoksulluk içindeki çocukların çok düşük gıda güvencesine sahip olma olasılığı neredeyse dokuz kat fazladır** (Chaudry, Wimer, 2016).

Gıda güvencesizliği ve yetersiz beslenme çocukların fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyerek eğitimdeki başarılarının da düşmesine neden olabilmektedir (Joseph Rowntree Foundation, 2026). Eğitim çağındaki çocuklar bakımından ise çocuğun okula aç gitmesi, beslenme çantası götürmemesi veya kantinden sağlıklı gıdaya erişememesi eğitim başarısını, bedensel gelişimini ve genel iyilik hâlini doğrudan etkiler. Bu nedenle **okulda ücretsiz ve sağlıklı öğün meselesi, bir eğitim politikası olmanın çok ötesinde, sağlık hakkı ve çocuk yoksulluğu politikasıdır.**

Yoksulluk içinde yaşıyan çocukların sağlıklı beslenmeye dair sorunları sadece açlık ölçütü üzerinden ele alınamaz. Günlük kalori miktarı yeterli olsa da çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli protein, sebze, meyve, süt ürünü, yumurta, et, balık veya baklagile düzenli erişebildiği anlamına gelmemektedir. Bu nedenle **çocuk sağlığı bakımından öğünün varlığı kadar, öğünün niteliği de önemlidir**. Beslenme alışkanlıklarının çocukluk döneminde oluştuğu ve yaşam boyunca değiştirilmesinin güç olduğu bilinmektedir. Gebelikten yaşamın ilk iki yılına kadar olan dönem **(ilk 1000 gün), bireylerin ilerleyen yaşamlarında tip 2 diyabet, obezite ve metabolik sendrom gibi kronik hastalıklardan korunmasında kritik bir rol oynamaktadır** (Black et al., 2013; World Health Organization, 2018). Bu etkiler çocuk daha doğmadan önce bile ortaya çıkabilmektedir.

Araştırmalar, anneleri hamilelik sırasında gıda güvencesizliği yaşamışsa, çocukların erken doğum, düşük doğum ağırlığı ve yavaş bilişsel gelişim riskinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Joseph Rowntree Foundation, 2026). Çok sayıda araştırma dezavantajlı koşullardaki yenidoğanların ve çocukların doğum ağırlığının daha düşük olma eğiliminde olması, erken doğma olasılığının daha yüksek olması ve erken çocukluk dönemi sağlık göstergelerinin daha avantajlı akranlarına kıyasla daha kötü olduğunu ortaya koymaktadır.

**Çocukların sağlıklı gelişimi için
ilk 1000 çok önemlidir.**

- Amerika’da yapılan bir çalışmaya göre, çocukluk dönemi obezitesi yoksul ailelerde %40, astım ise %30 daha sık görülmektedir. Yoksul ailelerdeki çocukların kötü veya zayıf sağlık durumunda olma olasılığı dört kat daha yüksektir (Chaudry, Wimer, 2016). İngiltere’de yapılan bir araştırmaya göre ise araştırmaya katılan pediatristlerin %99’u, yoksulluğun tedavi ettikleri çocukların sağlık sorunlarına yol açtığını belirtmiştir (Child Poverty Action Group & Royal College of Paediatrics and Child Health, 2025).

Yoksulluk sağlık alanında kendini sadece "hastalık" olarak değil, "gelişimsel duraklama" olarak da gösterir. Ayrıca, yoksulluğun yarattığı stresli yaşam koşulları (toksik stres), beyin gelişimini olumsuz etkileyerek dikkat eksikliği, öğrenme güçlüğü ve davranış sorunları gibi sonuçlara neden olmaktadır.

- **Yetersiz beslenme:** Dünya genelinde çocuk beslenmesi, hâlâ ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak varlığını sürdürmektedir. Dünya genelinde 5 yaş altı çocuk ölümlerinin yaklaşık %45’i yetersiz beslenme ile ilişkilidir.

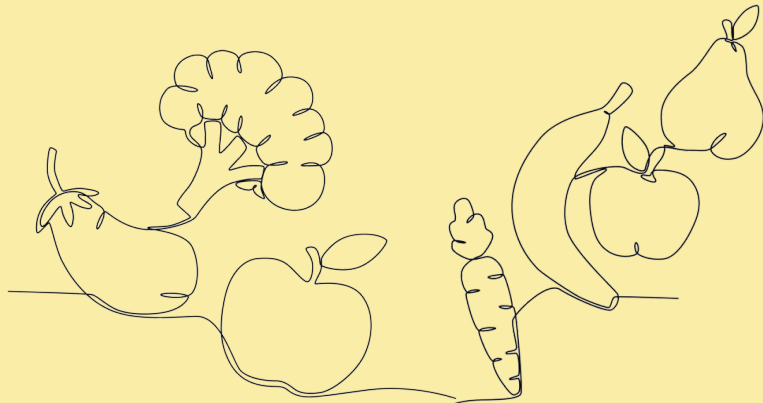
2024 verilerine göre:

- 144 milyon çocuk (%21) bodurluk (kronik yetersiz beslenme),
- 47 milyon çocuk (%6,9) zayıflık (akut yetersiz beslenme),
- 38 milyon çocuk (%5,6) fazla kilo sorunu yaşamaktadır.

Güncel tahminlere göre **42,8 milyon çocuk (%6,6) akut yetersiz beslenme sorunu yaşamaktadır** (UNICEF, WHO & World Bank, 2024). Bu veriler, dünyada çocukların yalnızca açlıkla değil, aynı zamanda dengesiz ve kalitesiz beslenme ile de karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Yoksulluk, çocukların hayatında gelişimsel bir duraklama dönemine sebep olur.

- **Meyve ve sebze tüketememe:** TÜİK'in 2024 yılı "Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu" araştırmasına göre, çocukların %10'u her gün en az bir kez taze meyve ve sebze tüketememektedir.
- **Gizli Açlık:** "Gizli açlık", bireylerin yeterli kalori alsa bile gerekli vitamin ve mineralleri alamaması durumudur. Bu durum; bağışıklık sisteminin zayıflamasına, zihinsel gelişimin gerilemesine, öğrenme kapasitesinin düşmesine ve uzun vadede üretkenliğin azalmasına neden olmaktadır.
- UNICEF (2024)'e göre dünya genelinde milyonlarca çocuk, yeterli çeşitlilikte besine erişememekte ve bu durum **"çocuk gıda yoksulluğu"** olarak tanımlanmaktadır. Bu tablo, beslenme sorununun yalnızca yoksulluk değil; aynı zamanda gıda kalitesi ve erişim meselesi olduğunu ortaya koymaktadır.
- **Bodurluk ve Obezite:** 2018 TÜİK verilerine göre Türkiye'de 0-4 yaş grubundaki çocukların %6'sında bodurluk görülürken; %8,1'inde ise fazla kiloluluk tespit edilmiştir. (TÜİK, 2019) Türkiye'de 2016 yılında sağlık bakanlığının yaptığı bir araştırmaya göre ise ilkokul çağındaki çocukların %10'u obez, %25'i ise fazla kiloludur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2017). Birleşmiş Milletler 2023 Sürdürülebilir Kalkınma Raporu'nun "Sıfır Açlık" hedefine yönelik verilerine göre, **Türkiye'de yetersiz beslenen 5 yaş altı çocuklardaki bodurluk oranı %5,5'tir** (United Nations, 2024). Yoksul aileler genellikle ekonomik olarak daha ucuza erişebildiği karbonhidrat ve yağ ağırlıklı gıdalarla (ekmek, makarna, şekerli besinler) beslenmektedir. Bu durum, **"yoksulluk obezitesi"** denilen ve gelecekte diyabet riskini artıran bir sağlık krizine yol açmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2023)

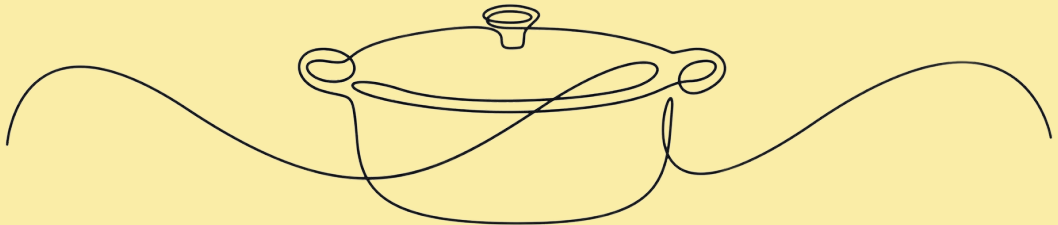
Çocuk beslenmesinde “üçlü yük” olarak adlandırılan durum giderek yaygınlaşmaktadır:

- 1.Yetersiz beslenme,**
- 2.Mikrobesin eksiklikleri (gizli açlık),**
- 3.Aşırı kilo ve obezite.**

Bu üç sorun aynı ülke, hatta aynı hane içinde bir arada görülebilmektedir. Bu durum, özellikle okul çağındaki çocuklar için sağlıklı beslenme ortamlarının önemini daha da artırmaktadır.

Koruyucu sağlık hizmetleri, yoksulluk ve çocuk sağlığı ilişkisinin önemli bir parçasıdır. Aşılama, gebelik takibi, doğum öncesi bakım, yenidoğan izlemi, düzenli çocuk sağlığı kontrolleri ve erken tanı hizmetleri, çocukları hastalık ortaya çıkmadan önce koruyan temel mekanizmalardır. Düşük ve orta gelirli ülkelerde aşı eşitliğini inceleyen bir çalışma, en yoksul gelir dilimindeki çocukların en zengin dilimdekilere kıyasla tam aşı olma olasılığının %27 daha düşük olduğunu ortaya koymuştur (Ali ve diğerleri, 2022).

UNICEF verilerine göre **en yoksul hanelerde doğan çocukların beş yaş altı ölüm riski, en varlıklı hanelerdeki çocuklara kıyasla iki kat daha yüksektir.** Kırsal bölgede yaşamak ise kentsel alanlara kıyasla bu riski 1,5 kat artırmaktadır (UN IGME, 2025). Bu nedenle ulusal aşılama oranları yüksek olsa bile, yoksul ve kırılgan çocuk grupları bakımından koruyucu sağlık hizmetlerine fiilî erişim ayrıca izlenmelidir. Türkiye’de güncel TÜİK verilerine göre, 5 yaş altı ölüm hızı binde 11,1; bebek ölüm hızı ise binde 9,0 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2024).

Afet gibi zor zamanlara maruz kalmak ise çocuk yoksulluğunu derinleştirmektedir. Türk Tabipler Birliğinin deprem bölgesinde **beş yaşı altı çocukların beslenme durumlarını incelediği raporuna göre, ailelerin üçte birinin hala düzenli gıdaya erişemediğini, dörtte üçünün ise gıda desteğinin olmadığını ya da yetersiz olduğunu** belirtmiştir. Ailelerinin yaklaşık yarısının ise suya erişimi yetersiz ya da yoktur. Beş yaşı altı çocuklarda yaşı arttıkça öğün sayısı azalmakta, günlük bir öğüne bile erişemeyen çocukların oranı %7,2'dir. Bununla birlikte et ve et ürünleri, yağ, baklagil ve süt ve süt ürünleri yeterli tüketimleri oldukça düşüktür (sırası ile %17,7; %11,2; %5,8 ve %5,6). İlgili çocukların %6,2 sinde bodurluk, %4,4 ünde ise aşırı kiloluluk gözlemlenmiştir (TTB&SES, 2024).

- **Ruhsal Sağlık:** Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerindeki etkileri fiziksel boyutla sınırlı değildir; ruhsal sağlık da bu tablonun ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Yoksulluğun getirdiğı stres, kaygı ve duygusal yükün çocukların omuzlarına bırakılmayacak şekilde bazı düzenlemeler yapılmalıdır. Ruh sağlığı okul ve sosyal hizmetlerin ek bir bileşeni değil temel bir parçası olmalıdır (UNICEF, The State of the World's Children, 2025). TÜİK verilerine göre, **2022 yılında Türkiye'de her gün kaygı yaşayan 5-17 yaş grubu çocukların oranı %7,3; kendisini depresyonda hissedenenlerin oranı ise %4,7'dir** (TÜİK, 2025). UNICEF 2025 raporuna göre, Türkiye'de 15-19 yaş grubu intihar oranı, önceki dönem verilerine kıyasla 2017-2019 ortalamasında yaklaşık %80 oranında artış göstermiştir (UNICEF, Innocenti Report Card 19, 2025).

Yoksulluk, bir ruh sağlığını olumsuz şekilde etkilemektedir.

4.4. Barınma ve Giyim Hakkı

WHO-UNICEF-Lancet Komisyonuna göre, Dünya çocuklarının yaklaşık %40'ı gecekondlu mahalleleri, plansız ve kaçak yerleşimler, hukuki güvencesi zayıf, altyapısı yetersiz, kalabalık ve sağlıksız konut koşullarının hâkim olduğu yerleşimlerde yaşamaktadır. Bu mahallelerde yaşayanlar, aşırı kalabalık ve yüksek nüfus yoğunluğu, sağlıksız yaşam koşulları ve tehlikeli konumlar, temel hizmetlere erişimdeki yetersizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma ile konut güvencesizliği gibi sorunlarla karşı karşıyadır (WHO-UNICEF-Lancet Commission, 2020). **Yeterli barınma imkânının olmaması, zorla tahliyeler/ evden çıkarmalar veya evsizlik, çocukların özel ihtiyaçları nedeniyle daha derin bir etki yaratmaktadır.** Bu durum, çocukların büyüme ve gelişmelerini etkilemenin yanı sıra eğitim, sağlık ve kişisel güvenlik hakları da dahil olmak üzere bir dizi insan hakkından yararlanmalarını da olumsuz etkilemektedir (OHCHR, 2009). Temel sanitasyon ve hijyen koşullarına erişim eksikliği ile kirletici ısıtma sistemlerine (iç mekân hava kirliliği) maruz kalmak biçimindeki düşük konut kalitesi, yoksul çocukların düşük sağlık düzeyinin önemli bir nedeni olabilmektedir. Yüzlerce milyon çocuk için ciddi bir sorun oluşturan düşük konut kalitesi; düşük doğum ağırlığı, erken doğum, gebelik haftasına göre küçük bebek, solunum enfeksiyonları, akciğer hastalıkları, bulaşıcı hastalıklar ile bebek ve çocuk ölümleri dahil olmak üzere doğumda ve erken çocukluk döneminde zayıf sağlık çıktılarının önemli belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Hajdu, Kertesi, Szabó, 2024).

Barınma hakkının sağlanamaması çocukların sağlığına, eğitimine ve gelişimine olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Bir araştırmaya göre, 2018 yılında, düşük ve orta gelirli ülkelerde **5 yaşından küçük 205.000 çocuğun, ev içi hava kirliliğine atfedilebilecek alt solunum yolu enfeksiyonları nedeniyle hayatını kaybettiği** ifade edilmiştir (Local Burden of Disease Household Air Pollution Collaborators, 2022). Düşük ve orta gelirli ülkelere odaklanan bir araştırma, 2016 yılında beş yaş altı çocuklarda kaliteli suya, sanitasyona ve hijyene erişim eksikliğine bağlı **297.000 ishal kaynaklı ölüm gerçekleştiğini** ortaya koymuştur (Prüss-Ustün ve diğerleri, 2019). Ayrıca su kaynaklarının uzakta olması nedeniyle uzun mesafeler gitmek zorunda kalan çocuklarda güvenlik anlamında da problemler yaşanmaktadır.

- **Kendine Ait Alanları yok:** Türkiye çocuk araştırması 2022 rapora göre çocukların %34'ünün kendine ait bir odası bulunmaktadır. **Bu veriye göre her üç çocuktan yalnızca birinin kendine ait bir odası vardır.** Aynı raporda, çocukların %29,4'ünün uyumak için kullandığı odayı hane içinden bir kişiyle paylaştığı, %36,6'sının ise iki veya daha fazla kişiyle aynı odayı paylaştığı belirtilmektedir. Yani her üç çocuktan birisi odasını 2 ve daha fazla kişi ile paylaşmaktadır.

Derin Yoksulluk Ağı'nın Çocuklara Devredilen Yoksulluğa Karşı Eğitim için Psikososyal Destek projesinin 2026 raporundaki verilere baktığımızda ise, 36 hane üzerinden; 22 hanede çocukların kendi alanları (odası, yatağı, ödev yaptığı masası, oyun oynadığı alanı vb.) bulunurken, 14 hanede ise çocukların kendi alanı bulunmamaktadır.

Türkiye'de her üç çocuktan ikisinin kendine ait bir odası yok.

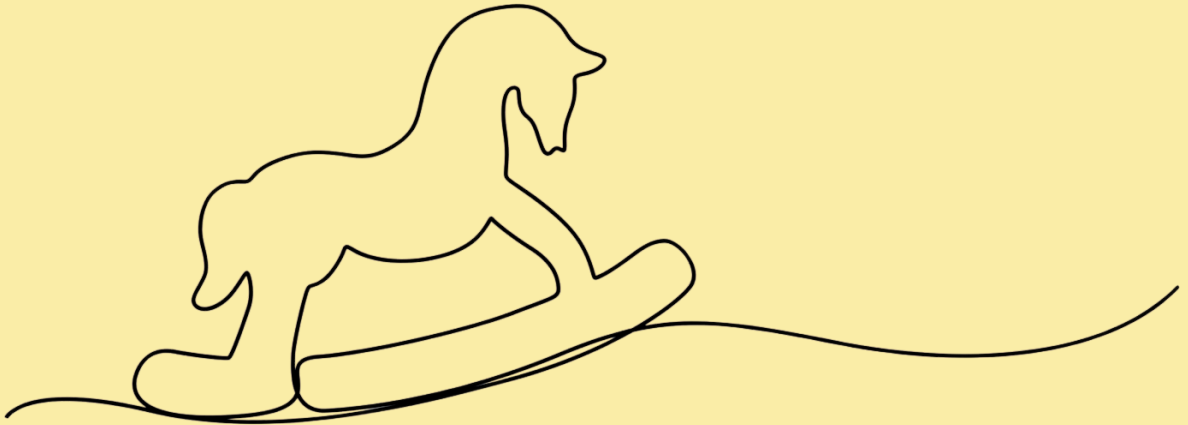
- **Giysi Güvencesizliği:** TÜİK 2024 verilerine göre maddi yetersizlik nedeniyle **15 yaş ve altı çocukların yeni giysilere sahip olmayan hane halkı oranı yüzde 9,2 ve maddi yetersizlik nedeniyle düzgün iki çift ayakkabıya sahip olamayan 15 yaş altı çocukların oranı yüzde 9.4**'tür. Yani aileler çocuklarına ihtiyaç duyduklarında yeni kıyafet alamamaktadır; bu oran, düşük gelirli hanelerde daha da yükselmektedir. Derin Yoksulluk Ağı'nın Giysi Güvensizliği üzerine 2025 yılında hazırladığı raporda DYA'nın destek verdiği 90 hanede yaşayan 234 çocuğun durumu; 129'u maddi yetersizlik nedeniyle yeterli miktarda iç çamaşırı, 158'i pantolon, 148'i t-shirt ve 192'si ise spor ayakkabı/ayakkabı ihtiyacını gideremediğini belirtmiştir.

4.5.Oyun ve Sosyal Hayat

Oyun, çocukların yaşamayı öğrenmesinin ve kendisini ifade etmesinin evrensel bir aracıdır. Oyun hakkı, beslenme, sağlık, barınma ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarla birlikte tüm çocukların potansiyelini geliştirmek için hayati öneme sahip olup en az bu haklar kadar önemlidir (Committee on the Rights of the Child, 2013). Oyun oynama hakkı, çocuğun var oluşunu yetişkinliğine ertelemeksizin “şimdi ve burada” çocuk olma hakkını yansıtır (Lester, Russell, 2010). Çocuklar oyunlar yoluyla keyif alarak mutluluk ve iyi olma hallerini besleyebilir; yaratıcılıklarını ve yeteneklerini keşfederek sergileyebilir, başkalarıyla ilişki kurmayı ve sosyal rolleri anlayarak duygusal denge kazanabilir; uyuşmazlıkları çözüp karşılıklı uzlaşarak karar verme kapasitelerini geliştirebilirler (BM, Genel Yorum No. 17, 2013). Böylece, bağımsız, öz yeterlilik ve özgüven sahibi bireyler olarak özerk bir kimlik kazanabilmelerine katkı sağlanır (International Play Association, 2014). Oyunla çocukların fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal güç ve becerilerin gelişimi desteklenir.

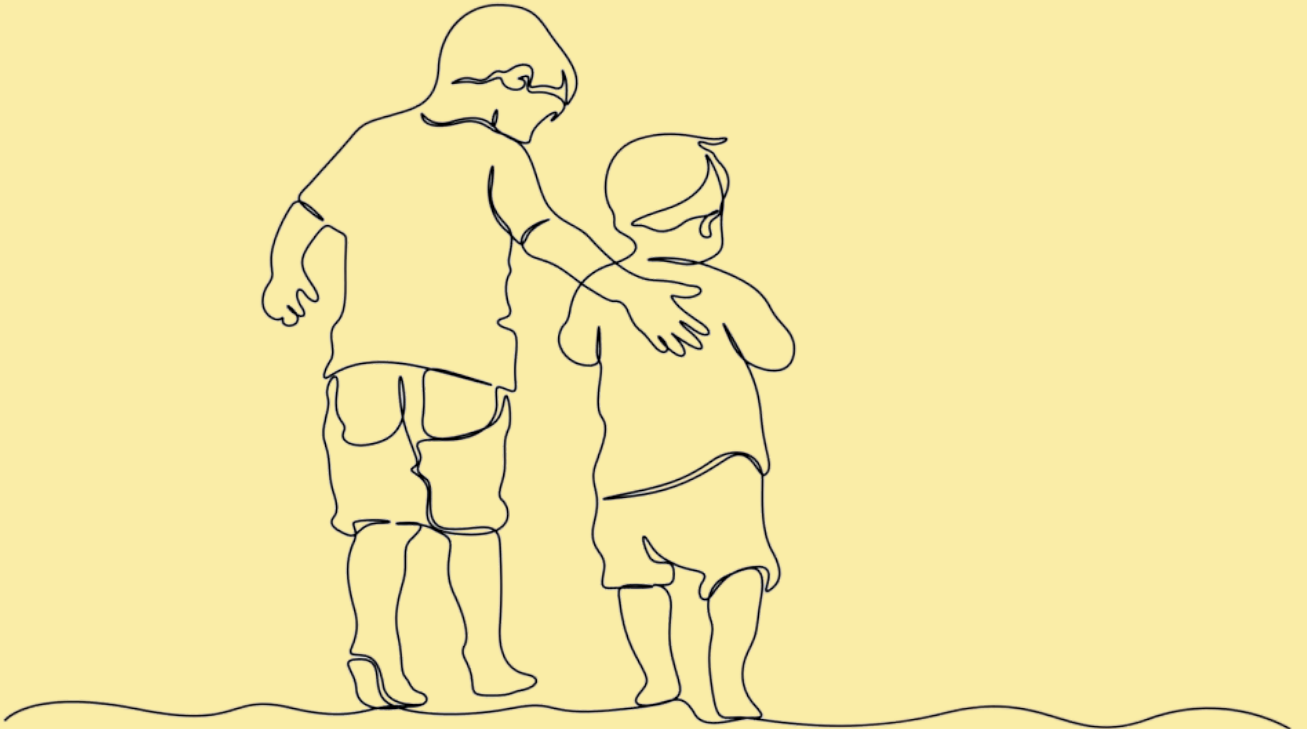
Çocuk yoksulluğunun derinleşmesi ve aciliyeti, sağlık, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçları odağına alarak oyun hakkını ikincil planda bırakabilmektedir.

Nitekim, oyun hakkına ilişkin BM Genel Yorumunda da oyun hakkının yaşama geçirilmesinde özel dikkat gerektiren çocuk grupları arasında yoksulluk içindeki çocuklara yer verilmiş, yoksul çocukların bu haklardan eşit koşullarda yararlanma sürecinde çok daha fazla zorluklarla karşılaştığı vurgulanmıştır. Komiteye göre en yoksul durumda bulunan çocukları oyun hakkına erişebilmekten alıkoyan temel etmenler şunlardır;

- Tesislere erişememe, katılımın gerektirdiği masrafları karşılayamama,
- Tehlikeli ve ihmal edilmiş mahalleler,
- Bir işte çalışma zorunluluğu,
- Güçsüzlük ve dışlanmışlık duygusu.

Yoksul çocukların ev ortamında yeterli oyun materyallerine erişemediği, bu nedenle günlük ev eşyalarını oyun aracı olarak kullanabildikleri çocuk gelişimi literatüründe belirtilmektedir (UNICEF, 2018).

- **Kitaba ve oyuncaya erişememe:**TÜİK, Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu, 2024 Raporuna göre ise çocukların yaklaşık %75,8'inin yaşına uygun kitabı bulunmamakta ve benzer şekilde %67,4'ünün ders çalışabileceği uygun bir alanı yoktur. Ayrıca çocukların %72,2'sinin oyuncaklara düzenli erişimi olmadığı belirtilmiştir.

Oyun hakkından yararlanmanın gerektirdiği çeşitli masraflar yoksulluk içindeki çocukların aslında sosyal yaşama katılımını da sınırlamakta ve oyun yoksunluğuna sebep olabilmektedir. Bu durum, **çocuğun akranlarıyla ortak deneyimlerden uzaklaşmasına, kendisini bizzat sosyal dışlanma içine itmesine yoksunluk, stres ve eksiklik hissetmelerine** neden olabilir (Ridge, 2002).

“Gezilere genellikle gitmiyorum çünkü pahalı... Bizim okulda bir sürü etkinlik yapıyorlar ve bir sürü farklı yere gidiyorlar... Ben sormaya bile kalkmıyorum.” (Ridge, 2002).

Annesinin karşılayamayacağını bildiği için hiçbir etkinliğe katılmayan ve ailesinin koşullarının başkalarınca öğrenilmesi durumunda utanacağı için kendisini kasıtlı olarak yalnızlaştıran bir çocuk. Böylece, yalnızlık ve utanç çocuğun yaşamını derin maddi yoksulluk kadar güçlü bir biçimde şekillendiriyor (Bessell, 2021).

Sonuç olarak, oyun oynayabilmek elbette yoksulluğu ve zorlukları ortadan kaldırmamaktadır. **Ancak, oyun, kronik yoksulluk, kötü**

konut ve çevre koşulları gibi çocuklarda yoğun strese sebep olabilecek durumlara karşı bir tampon görevi görmeye ve çocukların kendini koruma mekanizmaları geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bu bakımdan oyun, isteğe bağlı bir lüks

olmaktan ziyade hayatta kalma, sağlık, iyi olma hali ve gelişim için temel bir gerekliliktir (Lester, Russell, 2010). Her çocuk, yaşadığı yer, kültürel arka planı veya ailesinin sosyal statüsünden bağımsız olarak Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kapsamında güvence altına alınan haklardan eşit şekilde yararlanmalıdır (United Nations, 1989).

5. 0-14 YAŞ ÇOCUKLAR İÇİN POLİTİKA ÖNERİLERİ

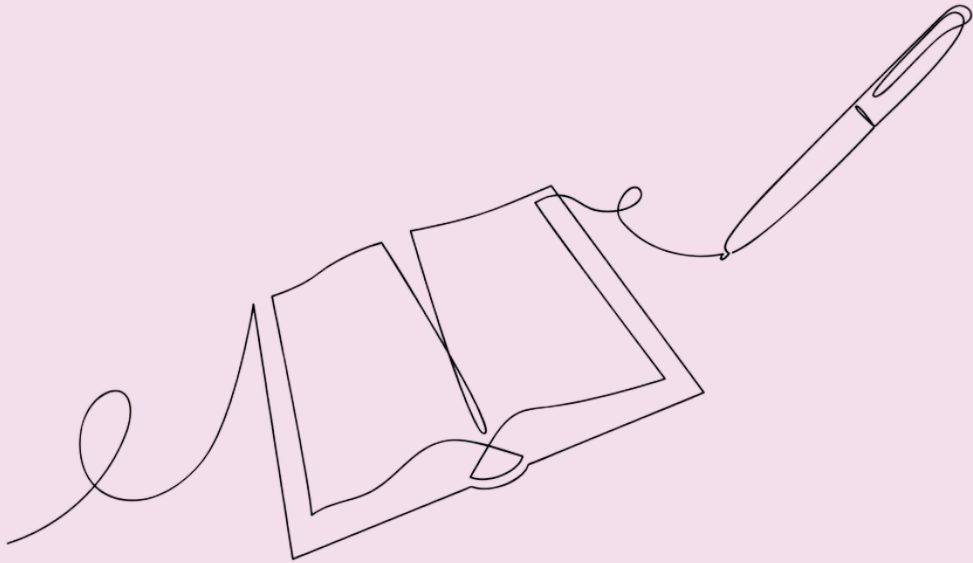
- **Çocuk Koruma Mekanizmaları ve Çocuk Odaklı Bütçeleme:** Çocuk yoksulluğunu ve yoksunluğunu azaltmak için sosyal koruma sistemleri güçlendirilmeli; Çocuklara yönelik ulusal ve yerel bütçeler arttırılmalı, plan ve bütçe bağlantılarının güçlendirilmelidir. Çocuk yoksulluğu ile mücadele için kamu, özel sektör ve sivil toplumla çalışmalar yürütülmelidir.
- **Koruyucu Çocuk Sağlığı Programları:** Sağlık hizmetlerine eşit erişim sağlanmalı ve özellikle dezavantajlı bölgelerde koruyucu sağlık hizmetleri ve izlem programları güçlendirilmelidir.
- **Anne Sütü Destekleyici Çalışmalar:** Ev ziyareti yapacak bir personel ile anneye “anne sütü” önemi ve arttırıcı gıdalar hakkında bilgiler verilmelidir. Annenin bebeğini nasıl emzireceğinden, sütünü nasıl saklaması gerektiğine kadar ilk altı ay sürececek bir destek programı hazırlanmalıdır. Anne sütünü kesen en önemli faktörlerin “stres” ve “beslenme” olması sebebiyle, anneye psikolojik destek ve “beslenme kiti” desteği sunulmalıdır. Beslenme Kiti; su tüketimini arttırmak için anne su şişesi, hurma, havuç, tahin, rezene çayı, sütlaç, ceviz, fındık, vb. besinlerden oluşan bir kit ve ayrıca göğüs pompası da hediye edilmelidir.

- **BEBEK95:** 0-3 yaş arası çocuklar ve ebeveynlerine uygun bir kent haline gelmesine öncülük eden bir programdır. Bernard van Leer Vakfının desteği ile gerçekleştirilen bu programın paydaşı olan Boğaziçi Üniversitesi, Türkiye’nin dezavantajlı bölgelerinde yaşayan aileler için çocuk gelişimini destekleyecek ev ziyareti-temelli bir erken müdahale programı geliştirmiştir. Bu program annenin hamileliğinin 7. ayından başlayarak çocuk 3 yaşına gelene dek devam eden bir programdır. Program; bebeğin gelişimi hakkında bilgiler vermek, annenin psikolojik sağlığını desteklemek, anne-bebek arasındaki güvenli bağın kurulmasını sağlamak, sağlıklı beslenme rehberliği sunmak ve evdeki malzemeler ile çocuklara oyuncaklar yapmayı hedeflemektedir.
- **Bebek İhtiyaçları Bankası:** Gıda Bankacılığı sisteminin özel bir grubu olan “Bebek İhtiyaçları Bankası” ise, ihtiyaç sahibi hanelerin yenidoğan bebeklerine yönelik temel ihtiyaçların ücretsiz karşılandığı bir merkezdir. Burada; bebek bezi, bebek maması (anne sütü öncülük olmakla birlikte yoksul hanelerde annenin yetersiz beslenmesi sonucu sütü kesilir ve yeni doğan bebek aç kalır. Bebeğin su veya hazır süt tüketmemesi için bir doktor eşliğinde doğru mamaya yönlendirilmesi ve en önemlisi mamanın temin edilmesi gerekir.), zıbın, eldiven, ateş ölçer, battaniye, bağış durumuna göre bebek arabası vb. malzemelerin bulunduğu bir merkezdir.
- **Bebek Kütüphanesi:** 0-3 yaş çocukların dil gelişimi için çevresel uyaranların en önemli olduğu dönemdir. Bu sebeple çeşitli kitaplar ile dil gelişimi desteklenmelidir. Resimli kelime kitapları, Dokun-Hisset kitapları, sessiz kitaplar ve hikaye kitaplarını kapsayan ücretsiz kütüphane desteğidir. İhtiyaç sahibi hanelere kitap seti olarak da iletilebilir.

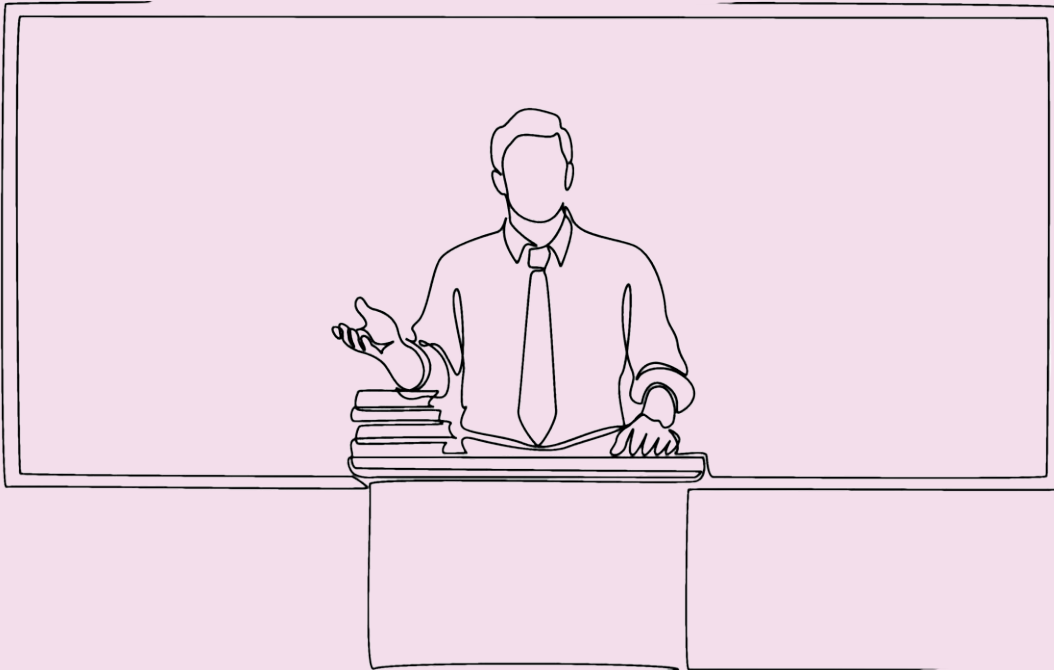
- **Ücretsiz Bebek Oyun Evi:** Özellikle yoksul mahallelerde annelerin saatlik işe gitmesi, dinlenmesi, okuldaki bir toplantıya katılması, pazara alışverişe gitmesi vb. sebepler ile bebeklerini güvenle bırakabilecekleri 2 saatlik ücretsiz bakım ve oyun evi kurgulanması gerekmektedir. Aynı anda 5 çocuk 3 bakıcı olacak şekilde annenin günlük hayattaki yükünü azaltacak bu merkez açılmalıdır.
- **Ücretsiz Çocuk Oyun Alanları:** İhtiyaç sahibi hanelerde 3-6 yaş arası çocukların sosyalleşmesi, ücretsiz okula hazırlık sürecini deneyimlemesi, oyun oynaması ve bakım verenlerinin 3-4 saat çocuklarını güvenli bir yere emanet ederek işlerini halletmesi, dinlenmesi veya ihtiyaçlarını gidermesi için mahallelerde kurulması gereken merkezlerdir. Çocukların dil gelişimlerini destekleyici aktiviteler, fiziksel aktivite içeren oyunlar, sosyalleşmeyi arttırıcı faaliyetler ve sağlıklı beslenme saati ile çocukların gelişimlerinin desteklendiği programlar yapılmalıdır.
- **Okul Başlangıç Kiti:** İhtiyaç sahibi hanelerin okula yeni başlayacak veya okula devam eden çocukları için okul üniforması, eşofman takımı, ayakkabı, spor ayakkabı, mont, bot, çanta, kırtasiye malzemeleri, müzik aleti ve satranç takımı gibi malzemeler sağlanması gerekmektedir. Bu malzemelerin eksik olması sebebiyle okula gidemeyen veya okulda ayrımcılığa uğrayan çocuklar eğitim haklarından mahrum kalmaktadır. Okul dönemi başlangıcında ailelere verilecek bu destek ile çocukların eğitime katılımı desteklenecektir. Aynı zamanda; okulun uzak olduğu mahallelerde ücretsiz servis hizmeti verilmesi gerekmektedir.

- **Okuma Yazma Öğreniyorum Programları:** Okula devam eden ilkokul veya ortaokul öğrencilerinin çeşitli sebeplerden dolayı okuma yazma öğrenememesi sebebiyle okul terki oranı çok yüksektir. Bu sebeple hazırlanan fonolojik farkındalık, ses bilgisi, heceleme ve eğlenceli oyunlar ile okuma çalışmaları sayesinde çocuklar özel öğrenme güçlüğü veya dikkat eksikliği teşhisi olsa da okuma yazma öğrenebilmektedir. Yaz aylarında bu programların yoksul mahallelerde uygulanması ile çocukların okulu terk etmesi önlenabilir.
- **Ücretsiz Okul Yemeği Programları ve Temiz Suya Erişim:** İhtiyaç sahibi hanelerde okula giden öğrencilerin okulda sağlıklı beslenmesi ve öğrenmelerini desteklemek için hazırlanması gereken ücretsiz beslenme çantaları programıdır. Beslenme çantasının içeriğinde; sandviç, kuruyemiş, meyve, süt, su vb. malzemeler olmalıdır. Okullarda ve kamusal alanlarda başta çocukların erişebileceği ücretsiz temiz içme suyu alanları oluşturulmalıdır.

- **Çimenev Modeli:** Çocukların bulundukları çevrede (okul, mahalle, vb.) sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerden dolayı yaşadıkları ayrımcılık sebebiyle zarar gören özgüvenlerini desteklemek ve okul devamsızlığını önlemek amacıyla faaliyetler yürütmektedir. **Çocuk Programları:** Okul sonrası aktiviteler ile çocuk destek programları oluşturulmaktadır. Akademik gelişimlerini destekleme programları (çarpım tablosu öğrenme, kitap okuma), bilim (teknoloji, felsefe, satranç), sanat (müzik, el sanatları, drama, ebru, çizgi film, diksiyon), serbest zaman (oyun oynama), dans, yoga ve bahçe etkinlikleri ve yaz okulları yapılmaktadır. **Kadın Programları:** Mahallede yaşayan kadınlara yönelik hazırlanan kadın programlarının hedefi, kadınların bilişsel düzeylerini ve ebeveynlik becerilerini güçlendirmektir. **Teknoloji Programları:** Çocuklarda üretim becerilerini geliştirmek, fikirlerin tasarıma, tasarımların fiziksel çıktıya dönüşmesi için Kodlama, Robotik, Tasarım, Girişimcilik alanlarında çalışmalar yapılır. **Ev Ziyaretleri:** Çocukların yaşadıkları ortamları gözlemlemek, aile ilişkileri, durumunu değerlendirmek için dönemsel olarak veli ev ziyaretleri yapmaktadır. Çocuk pedagogları ve psikologları ile durumu değerlendirilip, bu durumlar çocukların bireysel takip ve programlarında göz önünde bulundurulur. Ailelerin ihtiyaçları tespit edilip, belediyeye rapor edilir. **Okul ziyaretleri:** Çocukların okul hayatı, öğretmen ve okul yönetimi ile ilişkileri değerlendirmek için dönemsel olarak okul ile görüşmeler yapmaktadır. Çocuk pedagogları ve psikologları ile durumlar değerlendirilip, çocukların bireysel takip ve programlarında bu durumlar göz önünde bulundurulur. **Gönüllü Eğitimleri:** Çocukların faaliyetlerinden ve atölyelerinden eğitmenlerin yanı sıra, gönüllüler de sorumludur. Çeşitli üniversite, kamu kurumu, özel sektör ve vakıflarından gelen gönüllülerini desteklemek ve güçlendirmek için yaptığı eğitimler ve süpervizyonlar mevcuttur.

- **Oyuncak, Oyun ve Kitap Kütüphanesi:** Her yaş grubu çocuğa uygun kutu oyunu, oyuncak ve kitabın bulunduğu ve üyelik sistemi ile çocukların malzemeleri alıp evlerinde kendileri, kardeşleri veya ailesi ile deneyimlediği merkezlerdir. Böylece oyuncak ve kitaplara hem erişebilir olması hem de doğru oyuncak ve kitap ile buluşmasının sağlanması çocuğun gelişimi ve “oyun hakkı” için önemli bir uygulamadır. Temin edilmesi maliyetli olan bu malzemelerin ücretsiz sağlanması ile eşit bir öğrenme ortamı kurulur.
- **Çevrimiçi Eğitim Modelleri ve Çevrimiçi Eğitim Malzeme Desteği:** Çocukların çevrimiçi akademik veya özgüven artırıcı faaliyetlere yönelik eğitim programları sağlanması dijital bir dünyada ihtiyaçtır. Bunun için ihtiyaç sahibi hanelere bilgisayar, internet alt yapısı, kulaklık gibi malzemeler sağlanarak Türkiye’nin dört bir yanındaki çevrimiçi atölyelere katılım hakkı gerçekleştirilebilir.
- **Sınava Hazırlık Çalışma Merkezi ve Tercih Dönemi Desteği:** Sınav dönemindeki öğrencilerin çalışabilecek sessiz alanları olan, sınav stresi gibi konularda çocuklara psikolojik destek sunan, öğretmen desteği ve kaynak kitap desteği sağlayan merkezlerin aynı zamanda tercih döneminde öğrencilere rehberlik hizmeti de vermesi beklenmektedir.

- **Özel Eğitim Destek Çalışmaları:** Özel eğitim ihtiyacı olan ailelerin desteklenmesi için; randevu almalarına destek olma, raporu ve çocuğun eğitimlerini takip etme, malzeme ihtiyacı varsa bunun karşılanması sağlama, çocukların sosyalleşme için aktiviteler hazırlama gibi çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle ihtiyaç sahibi hanelerde yetersiz beslenme ve uyaran eksikliği sebebiyle öğrenmenin etkilenmesi sebebiyle RAM'a başvuru oranları yüksektir. Bu tür çalışmalar ile ailenin bilinmez bir durumun ortasında zorluk yaşamayı önlenmiş olur.
- **Psikolojik Destekler:** İhtiyaç sahibi hanelere ücretsiz çocuk, yetişkin ve aileye yönelik terapi ve psikolojik danışmanlık hizmet sunulmalıdır. Öncelikle hane ziyaretleri ile ailelere bu konuda bilgi verilmeli ve ihtiyaç tespit edilmelidir. Ardından, yönlendirmeler yapılarak hane takip edilmelidir. Yoksulluğun gizli boyutlarında yaşanan psikolojik durumlar ailede ciddi hasarlar oluşturabilir.

EK-1 Çocuk yoksulluğu ile ilgili temel yasal düzenlemeler

1- ANAYASA:

• **Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları Başlıklı Anayasa 41.**

Maddesi (ailenin huzur ve refahı ile çocukların korunmasını, her çocuğun korunma ve bakımdan yararlanma hakkı olduğunu, Devletin çocukları her türlü istismara ve şiddete karşı korumakla yükümlü olduğunu düzenler.)

- **Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu düzenleyen 56. maddesi**
- **Gençliğin korunması başlıklı 58. maddesi**
- **Sosyal güvenlik hakkına ilişkin 60.-61. maddeleri**
- **Eğitim Hakkı ve Ödevi başlıklı 42. maddesi**

gibi maddelerle devletin çocukları koruma ve bakım yükümlülüğünü, ihtiyacı tespit edilecek başarılı öğrencilere burs ve destek sağlanmasını, özel eğitim ihtiyacı olanların topluma yararlı kılınması için gerekli tedbirlerin alınmasını, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılmasını, Devletin herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamakla yükümlü olduğunu düzenler. Anayasamızın pek çok maddesindeki yükümlülükleri uyarınca Devlet çocuk yoksulluğunu engellemekle yükümlüdür.

2- 2828 SAYILI SOSYAL HİZMETLER KANUNU

3- 5395 SAYILI ÇOCUK KORUMA KANUNU

4- 3294 SAYILI SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK KANUNU

5- TÜRK MEDENİ KANUNU:

Anne babanın çocuğa karşı yükümlülükleri ve nafaka, velayet hükümleri, Devletin çocuk yoksulluğunu önleme yükümlülüğü ile doğrudan ilgilidir.

6- EĞİTİM VE SOSYAL GÜVENLİK MEVZUATI

7- YÖNETMELİKLER:

- Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmetleri Hakkında Yönetmelik,
- Koruyucu Aile Yönetmeliği,
- Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik,
- Çocuk Bakım Kuruluşlarına İlişkin Yönetmelikler.

8- ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER:

8.1 BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME (1989):

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğun üstün yararının esas alınması gerektiği belirtilmektedir. 1995 yılında taraf olduğumuz bu sözleşme çocuk yoksulluğu konusundaki en temel uluslararası düzenlemedir ve AY. 90. maddesi uyarınca mevzuatımız açısından iç hukuk hükmü niteliğindedir.

Çocuk Yoksulluğu açısından önemli maddeleri;

- **Ayrımcılık Yasağı (Madde 2)**

Haklar çocuğun veya ilisinin ekonomik durumuna bakılmaksızın bütün çocuklar için geçerlidir.

- **Çocuğun Üstün Yararı (Madde 3)**

Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel ölçüttür, Taraf Devletler çocuğun esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların; hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

- **Yaşam Hakkı (Madde 6)**

Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler. Bu madde de çocuk yoksulluğu ile ilintilidir çünkü yoksulluk ve çocuk ölümleri arasındaki bağlantı yadsınamaz ve aradaki örüntünün yok edilmesi öncelikli görev olmalıdır.

- **Sosyal Güvenlik Hakkı (Madde 26)**

- **Yeterli Yaşam Standardı Hakkı (Madde 27)**

Aileler öncelikle sorumludur, ancak Devletin burada kontrol yükümlülüğü vardır, zira ihtiyaç halinde ailelere yardım etmek, özellikle de beslenme, giyim ve barınma alanlarında destek programları oluşturmakla yükümlüdür. Her çocuğun fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal gelişimine uygun bir yaşam standardına sahip olma hakkı bu madde ile tanınmıştır.

- **Eğitim Hakkı (Madde 28)**

İlköğretimin ücretsiz ve erişilebilir olması, ihtiyaç halinde mali yardım sağlanması, okul terkinin azaltılmasının amaçlanması bu madde ile düzenlenmiştir. Çocuk yoksulluğu ve eğitim arasındaki ilişki, eğitim hakkının korunmasının hayati önemine işaret etmektedir, özellikle kadın yoksulluğunun beslendiği yerlerden biri de bu alandaki Devlet yükümlülüklerinin çocukluk çağında yerine getirilememiş oluşudur.

8.2. COUNCIL OF EUROPA GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ AVRUPA SOSYAL ŞARTI (1996)

Türkiye bu Şart'a taraftır. Çocuk yoksulluğu açısından önemli hükümleri:

- Ailenin sosyal, hukuki ve ekonomik korunması başlıklı 16. maddesinde Devletler aileyi sosyal yardımlar, aile yardımları, konut politikaları ve benzeri araçlarla desteklemeyi taahhüt eder.
- Çocukların sosyal, hukuki ve ekonomik korunması hakkı başlıklı 17. maddesinde çocukların bakım, yardım, eğitim ve yetiştirilme ihtiyaçlarının karşılanması, aile desteğinden yoksun kalan çocuklara devlet tarafından özel yardım sağlanması ve ücretsiz ilk ve orta öğretimin sağlanması öngörülür. Bu madde, çocuk yoksulluğuyla mücadelede devletin pozitif yükümlülüklerini açık biçimde ortaya koyan temel Avrupa normudur.

8.3. UNITED NATIONS EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ (ICESCR)

Türkiye bu sözleşmeye taraftır. Çocuk yoksulluğunu doğrudan isimlendirmese de ekonomik ve sosyal hakların temel çerçevesini oluşturur.

Çocuk yoksulluğu açısından önemli ilkeler, yeterli yaşam standardı hakkı, yeterli beslenme hakkı, konut hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, sosyal güvenlik hakkıdır.

Bu haklar çocuklar bakımından da geçerlidir ve çocuk yoksulluğunun önlenmesine yönelik devlet politikalarının uluslararası dayanaklarından biridir.

SONUÇ:

Çocuk yoksulluğunu yalnızca ailenin sorunu olarak değil, devletin sosyal yardım, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, beslenme ve barınma politikalarıyla topyekûn mücadele etmesi gereken bir çocuk hakları meselesi olarak görmek ve pozitif yükümlülüklerini yerine getirilmesi için harekete geçerek yenilenmek zaruridir.

KAYNAKÇA

- Ali, M., et al. (2022). Socioeconomic inequalities in childhood immunisation coverage in low- and middle-income countries. *Vaccine*.
- Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What can be done?* Harvard University Press.
- Ayas, E. (2024). Avrupa ülkeleri ve Türkiye’de ebeveyn eğitim düzeyi ile çocuk yoksulluğu ilişkisi.
- Bessell, S. (2021). *Rethinking child poverty*. Policy Press.
- Black, R. E., et al. (2013). Maternal and child undernutrition and overweight in low-income and middle-income countries. *The Lancet*, 382(9890), 427–451.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)60937-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)60937-X)
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press.
- Butlin, G. (1999). *Determinants of child poverty*. Statistics Canada.
- Chaudry, A., & Wimer, C. (2016). Poverty is not just an indicator: The relationship between income, poverty and child well-being. *Academic Pediatrics*, 16(3), S23–S29.
- Child Poverty Action Group & Royal College of Paediatrics and Child Health. (2025). *Child health and poverty report*.
- Committee on the Rights of the Child. (2013). General comment No. 17 (2013). United Nations. <https://www.ohchr.org>.
- Cunha, F., & Heckman, J. J. (2007). The technology of skill formation. *American Economic Review*, 97(2), 31–47. <https://doi.org/10.1257/aer.97.2.31>
- Education Reform Initiative (ERG). (2024). *Education monitoring report 2024*.
- Gornick, J. C., & Jäntti, M. (2011). *Child poverty in comparative perspective*. Luxembourg Income Study Working Paper Series.
- Guo, G. (1998). The timing of the influences of cumulative poverty on children’s cognitive ability and achievement. *Social Forces*, 77(1), 257–287.
- Hajdu, T., Kertesi, G., & Szabó, L. (2024). *Child poverty and early childhood health outcomes*. (Bibliyografik bilgi eksik).
- Harvard Center on the Developing Child. (2022). *Childhood adversity and toxic stress*.
- Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900–1902.
- Heckman, J. J., & Masterov, D. V. (2007). The productivity argument for investing in young children. *Review of Agricultural Economics*, 29(3), 446–493. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9353.2007.00359.x>
- HÜNEE. (2009). *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması 2008*. Hacettepe University Institute of Population Studies.
- International Play Association. (2014). *Promoting the child’s right to play*.
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi. (2026). *2025 yılı çocuk iş cinayetleri raporu*.
<https://www.isigmeclisi.org>.
- Joseph Rowntree Foundation. (2024). *UK poverty report*. <https://www.jrf.org.uk>
- Lester, S., & Russell, W. (2010). *Children’s right to play*. Bernard van Leer Foundation.
- Lichter, D. T. (1997). Poverty and inequality among children. *Annual Review of Sociology*, 23, 121–145.

- Local Burden of Disease Household Air Pollution Collaborators. (2022). Mapping development and health effects of cooking with solid fuels in low-income and middle-income countries, 2000–18. *The Lancet Global Health*, 10(10), e1395–e1411. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(22\)00332-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(22)00332-1).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2024–2025. <https://sgb.meb.gov.tr>
- Nolan, B. (2020). *Children, poverty and deprivation in rich countries*. Oxford University Press.
- OECD. (2011). *Doing better for families*. OECD Publishing.
- OECD. (2023). *PISA 2022 results*. OECD Publishing.
- OHCHR. (2009). *The right to adequate housing*. United Nations.
- OPHI. (2024). *Multidimensional child poverty measurement framework*.
- Prüss-Ustün, A., et al. (2019). Burden of disease from inadequate water, sanitation and hygiene. *International Journal of Hygiene and Environmental Health*.
- Ridge, T. (2002). *Childhood poverty and social exclusion*. Policy Press.
- Sağlık Bakanlığı. (2017). Çocukluk çağı obezite araştırması Türkiye (COSI-TUR 2016) sonuç raporu.
- Sağlık Bakanlığı. (2023). Türkiye diyabet programı ve obezite ile mücadele çalışmaları. <https://hsgm.saglik.gov.tr>
- Türk Tabipleri Birliği & SES. (2024). Türkiye’de çocuk yoksulluğu ve beslenme durumu raporu. <https://www.ttb.org.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). Sürdürülebilir kalkınma göstergeleri 2010–2018. <https://veriportali.tuik.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). Türkiye çocuk araştırması 2022. <https://data.tuik.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). Çocuk sağlığı ve yoksunluğu istatistikleri.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025a). İstatistiklerle çocuk 2025.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025b). Yoksulluk ve yaşam koşulları istatistikleri.
- United Nations. (1989). *Convention on the rights of the child*. <https://www.ohchr.org>
- United Nations. (2024). Sustainable Development Goals indicators database: Goal 2. <https://unstats.un.org>
- United Nations Development Programme. (2024). Global multidimensional poverty index report. <https://hdr.undp.org>
- UNICEF. (2005). *The state of the world’s children 2005*.
- UNICEF. (2006). *The state of the world’s children 2006*. <https://www.unicef.org>
- UNICEF. (2018). *Learning through play*. <https://www.unicef.org>
- UNICEF. (2024). *Child food poverty report*.
- UNICEF. (2025a). *Innocenti report card 19*.
- UNICEF. (2025b). *Child poverty in high-income countries*.
- UNICEF & World Bank. (2025). *Global trends in child monetary poverty*.
- UNICEF, WHO, & World Bank. (2024). *Joint child malnutrition estimates 2024*. <https://data.unicef.org>
- UN IGME. (2025). *Levels and trends in child mortality*.
- World Health Organization. (2024). *Joint child malnutrition estimates*.
- WHO–UNICEF–Lancet Commission. (2020). *A future for the world’s children*.
- World Bank. (2025). *Poverty and shared prosperity report*.
- Yıldırım, M. (2019). *Eğitim ve yoksulluk ilişkisi üzerine bir inceleme*